

Eugene Pittard'ın Ankara Günleri ve Konferansları (21 Mart-6 Nisan 1938)

Temuçin Faik Ertan*

Giriş: Eugene Pittard'ın Yaşamına Dair

5 Haziran 1867 tarihinde dünyaya gelen Eugene Pittard, 1916 yılında Cenevre Üniversitesinde Antropoloji Profesörü, 1919 yılında da aynı kürsüde Ordinaryüs Profesör olmuştur. Carl Vogt ve Emile Yung gibi önemli isimlerin öğrencisi olan Pittard, Cenevre Üniversitesi'nin Bilimler Fakültesinde dekanlık ve ardından aynı üniversitede rektörlük yapmıştır. 1901 yılında Cenevre Etnografya Müzesini ve Enstitüsünü kuran Pittard, 1902 yılından itibaren Balkan ve Önasya kavimleri, özellikle de Gagauzların antropolojisi ile ilgilenmeye başlamış ve bu konuda çok sayıda araştırma yaparak bunları yayınlamıştır.¹

Pittard'ın Türkiye'ye ve Türklere olan ilgisi Cenevre'ye gelen Türk öğrencilere göstermiş olduğu yakınlıkla somutlaşmış olup, Cumhuriyet öncesine dayanmaktadır. Türk öğrencilerin Pittard'ı bir baba gibi gördüklerine dair yorumlar bile yapılmıştır.²

Pittard, 1928 yılında Türkiye'ye yapmış olduğu araştırma ve inceleme gezisinde hem antropolojik hem de prehistorik araştırmalarda bulunmuş ve bu gezi esnasında Adıyaman'da bir Paleolitik yerleşim yeri tespit etmiştir. Bu gezi sırasında Eugene Pittard'a Nurullah Ataç refakat etmiştir.³

Eugene Pittard, 1912, 1931 ve 1947 yıllarında üç kez Milletlerarası Antropoloji ve Prehistorik Arkeoloji kongrelerinde başkanlık yapmış ve 1931 yılında Paris'te toplanan kongrede "Türk Irkı" konulu bir bildiri sunmuştur.⁴

* Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara/TÜRKİYE, tfertan@ankara.edu.tr ORCID:0000-0002-8782-7355

1 Şevket Aziz Kansu, "Eugene Pittard (1867-1962)", Belleten, XXVII/105 (1963), s. 105; Hasan Münisoğlu, *İrk Lekesi*, Heretik Yay., Ankara, 2017, s. 44.

2 Münisoğlu, *age.*, s. 44.

3 Kansu, *age.*, s. 106.

4 Kansu, *age.*, s. 105-106.

12 Mayıs 1962 tarihinde vefat eden İsviçreli Profesör Eugene Pittard, Türk tarihine oryantalist bakış açısıyla yaklaşmayan ender Batılı bilim adamlarından biridir. Pittard'ın eski çağlara ait eserleri Türkçe 'ye çevrilmiş ve okuyucu ile buluşmuştur.⁵

1937 yılında İstanbul'da toplanan İkinci Türk Tarih Kurultayı'na katılan Eugene Pittard, bu ilk ziyaretinin üzerinden henüz bir yıl bile geçmeden, 21 Mart 1938'de bir kez daha Türkiye'ye, daha doğrusu Ankara'ya gelmiş ve Halkevi'nde bir dizi konferans vermiştir. Pittard'ın bu ziyaretinde kendisine eşi de refakat etmiştir. Bayan Pittard ile özellikle Afet İnan Hanım ilgilenmiş ve konuk eşe uygun da bir ziyaret programı uygulanmıştır. Pittard ve eşi Ankara'nın sadece merkezini değil, ilçelerini de gezmişler ve 6 Nisan 1938'de Ankara'dan ayrılmışlardır. Pittard'ın Ankara ziyareti ve verdiği konferanslar kamuoyu tarafından ilgiyle karşılanmış ve gün gün dönemin basını tarafından işlenmiştir.

Aslında Pittard'ın bu Ankara ziyareti, başkente ilk gelişi değildir. Pittard, 1928 yılında Marsilya'dan başlayarak Atina üzerinden Çanakkale'ye gelmiş ve İstanbul'a geçerek Anadolu'nun pek çok yerini kapsayacak bir geziye başlamıştır. Pittard, bu gezi sırasında bir süre Ankara'da kalmış, ardından Kayseri'ye, oradan Sivas'a geçmiş ve ardından Malatya, Adıyaman'a, oradan da Adana'ya gitmiştir. Anadolu gezisi sırasında Fırat ve Dicle nehirleri kenarından Elazığ ve Diyarbakır'a uğrayan Pittard, Ürgüp ve Göreme'den sonra Nevşehir ve Aksaray üzerinden Konya'ya gitmiştir. Pittard'ın gezisi bunlarla sınırlı kalmamıştır. Konya'dan Afyon'a, oradan da Manisa ve İzmir'e giden Pittard, Aydın, Nazilli ve Dinar'dan Kütahya ve Eskişehir'e uğramış ve ardından da Bursa'ya geçmiştir.

Pittard 1928 yılındaki Anadolu gezisini daha sonra kaleme almış ve bir kitap halinde toplamıştır.⁶ Söz konusu kitap Reşat Nuri tarafından Türkçeye kazandırılmıştır. Pittard, kitabında sadece gördüğü yerlerin tarihi ve coğrafi özelliklerinden bahsetmemiştir. İsviçreli Profesör Anadolu'nun eski çağlarından bahsettiği ve eserinde yeni Türkiye'ye sık sık değinmiş ve Atatürk tarafından gerçekleştirilen modernleşme hamlelerinden övgüyle bahsetmiştir.

Kitapta, Türkiye ve Türkler hakkında bir Batılıdan beklenmeyecek kadar olumlu ifadelere yer verilmiş ve Türklerin tarih boyunca uygarlığa yapmış olduğu katkılardan söz edilmiştir. Pittard, kitabında, "Mukaddime" olan başlığının altındaki "Maziye Bakış-Türkler Hakkında Yanlış Fikirlerimiz-Bugünkü Türkiye" şeklinde

5 Eugene Pittard'ın eserlerinden bazıları şunlardır: *Neolitik Devirde Küçük Asya ile Avrupa Arasında Antropolojik Münasebetler*, Ankara 1937; *Türk Irkı Hakkında*, Ankara 1937.

6 Profesör Pittard, *Anadolu*, çev. Reşat Nuri, Hâkimiyeti Milliye Matbaası, Ankara 1934.

ifade edilen alt başlıkta Batılıların Türkler hakkındaki önyargılarının yanlışlığına değinmiş ve Türkiye’de Cumhuriyetin ilanından sonra, kısa zamanda ne denli önemli hamleler yapıldığına dair örnekler göstererek açıklamalar yapmıştır.⁷

Kitabın bir bölümünde;

“Elli seneden beri her memleketin hariciye dairesinde ‘Hasta Adam’dan ve yakın olan ölümünden bahsediliyordu. 1923’te Avrupa eline bir kurşun kalem alarak dünya haritasından Türkiye’yi çizmeye koyulmuştu. Şu satırları yazdığım 1929’da Türkiye, kendisini evvela mazarisine sonra da genç devlet adamlarının bir milli âr addettikleri kapitülasyonlara bağlayan rabitaları kesmiş olan mamur ve mesut bir memleketidir.

O, bugün, serbest bir devlettir. İnkâr olunamaz ki Lozan muahedesi Türkiye’yi büyüttü. Son on senenin tarihinde zaferi hazırlayan ve yapan Mustafa Kemal’in arkadaşları arasında muzaffer bir kumandan ve yüksek bir müzakereci olan İsmet Paşa’dan başka en bedbaht, en mahkûm memleketlerin en buhranlı zamanlarında bazen zuhur edip vatanın nefesi kesilmiş olan bünyesine hayat veren, onu alaka ile temaşa edenlerin hayretle dolu gözleri önünde canlandıran asker ve siyasiler de var. Daha 1923’te birçok kimseler Türkiye’nin yenileşmesine bakarak mucizeden bahsettiler. Filhakika bu, bir mucizedir. Binaenaleyh Avrupa, muhtelif siyasi ve iktisadi sebeplerden dolayı bugünkü Türkiye’yi tanımak mecburiyetindedir”

şeklindeki ifadelerle Pittard, genç Türkiye Cumhuriyeti’ne olan olumlu bakışını dile getirmiştir.

Yine kitabın aynı bölümünde Pittard şu tespitlere yer vermiştir:

“Evet, Türkler hakkında onları görmeden, tanımadan edindiğimiz birçok kanaatlerimiz var. Zannediyorum ki bu kanaatler nefret ve adavete kolaylıkla sevk eden korkudan doğmuşlardır. O korku ki Boğazlara kadar gelen Osmanlılar anlaşılır bir ihtirasla İstanbul’a ve İstanbul’un ötesine göz diktikleri zaman evvela Bizans, sonra Avrupa’yı sardı. Hatta bu korku iki türlü idi. Biri, tanımadığı yeni bir tahakküm altına girmekten çekinen ferдин korkusu, diğeri de Hristiyan’ın İslam istilasından korkusu..

Türklerden bu derece nefret hislerine sebebiyet veren korku daha eskidir. Zira ehli salıp seferinin vücuda getirdiği zihniyet, Avrupa ruhlarında Müslümanlara karşı fevkalade şiddetli bir kin ve adavet yarattı. Halbuki Ehlisalip seferi –onu tertip edenlerden bahsediyorum- en çok iftihar

7 Profesör Pittard, *Anadolu*, s. 4-15.

edebileceğimiz işlerden değildir!.. Bu seferlerin yapılmasında amil olan sebepler arasında Akdeniz ticaret şehirlerinin, Selçukluların fütuhata yüzünden kazançlarını kaybetmek korkusu yok mudur acaba? Binlerce cesur ve fedakâr erkek kendilerini başkalarının kazancı için birkaç şahsın kendi hesaplarına devlet kurabilmeleri için öldürmediler mi?

‘Türkler gaddardır! Türkler geçtikleri yerde her şeyi yakıp yıktılar!’ İşte her zaman söylenen terane, Anlaşalım: Türklerin fütuhata başladıkları devirlerde zulüm ve gadir etmeyen kim vardı? Muayyen bir sahadan çıkmamak için yalnız Bizans’ın ve Ehlisalibin iytişafalarını hatırlamak kafi!.. Komşuyu ayıplamadan evvel kendi yüz karamıza bakalım. Ecdadımızın insaniliği nasıl şey olduğunu öğrenmek için bir umumi tarih kitabı karıştırmak kifayet eder. Fransız inkılabı yalnız masum ruhlar mı yarattı? 1914 Belçikası Alman işgalini şükran hisleriyle mi yad ediyor? Muhakkaktır ki Türk orduları. Türk hükümetleri birçok cinayetler illedi. Fakat başka ordular ve hükümetler bu cinayetleri hatırlamağa yüzü olacak kadar lekesiz midirler? Bütün Avrupa memleketlerinin tarihleri her türlü hainlik, alçaklık, cinayet ve şenaatle dolu değil midir?’⁸

Bir anı, seyahat ama ağırlıklı olarak araştırma inceleme gezisi kitabı niteliğindeki eserinde Pittard, hiç bilmeden ve öngörmeden sonraki Türkiye ziyaretlerinin de kapısını aralamıştır. Batuların son derece mesafeli baktıkları Türkiye’ye, Anadolu’nun tarihi ve coğrafyası ile Ankara’da kurulan yeni devletin modernleşme hamleleri üzerinden olumlu bakan Pittard, yaklaşık 10 yıl sonra toplanacak olan İkinci Türk Tarih Kurultay’ında ortaya koyacağı düşünceleri de sistemleştirme imkânını bulmuştur. Ayrıca bu kurultaydan bir yıl sonra Ankara’ya konferans için davet edilmesinde de, İstanbul’da ikinci kurultaydaki konuşması kadar, *Anadolu* adlı çalışmasının rolü olduğu gerçektir.

Eugene Pittard’ın 1920’li yılların sonlarında somutlaşan Türkiye ilgisi, 1933 yılındaki Üniversite Reformu sırasında, Zooloji Profesörü M. Neville’nin Türkiye’de görev almasıyla ilgili İsmet Paşa’ya, 26 Mayıs 1933 tarihli bir mektup yazmasıyla da kendisini göstermiştir.⁹

1937 yılında İkinci Türk Tarih Kurultayı’na katılması ve bir yıl sonra da dersler ve konferanslar vermek amacıyla iki aylığına Ankara’ya gelmesine kadar uzanmıştır. Pittard’ın Türkiye’ye olan ilgisi ve sevgisi sonraki yıllarda da devam etmiştir.

8 Pittard, *Anadolu*, s.10-11.

9 Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 030.10.131.10.7

İsviçreli Profesör, Türkiye ile İsviçre arasında kültürel ve ekonomik ilişkilerin gelişmesi amacıyla 22 Şubat 1945'te Türk-Helvetia Cemiyetinin kurulmasına ön ayak olmuş ve cemiyetin başkanlığını üstlenmiştir.¹⁰

A- Eugene Pittard'ın 1937 Yılı İstanbul Ziyareti ve Türk Tarih Kurultayı

1932 yılının Temmuz ayında toplanan Birinci Türk Tarih Kurultayı'nın adının "Tarih Kongresi" olmasına karşın, bu bilimsel toplantının ana ekseninin antropoloji, daha doğrusu fiziki antropoloji ve prehistorya olduğun ifade eden Zafer Toprak, bu kurultayda Batı'nın aşağıladığı Türk ırkının antropoloji ve arkeoloji sayesinde aklandığını dile getirmiştir.¹¹

Bu öngörüğü test etmek adına İkinci Türk Kurultayı'na bakıldığında, Toprak'ın iddiasını destekleyen bir tarih tezinin güçlü bir şekilde dillendirildiğini söylemek mümkündür. Şöyle ki, Birinci Kurultay'da daha çok yerli antropolog ve arkeologlar tarafından Türk ve Anadolu tarihiyle ilgili tezlerin, bu kez ağırlıklı olarak yabancı bilim adamları tarafından dile getirildiği görülmektedir. Öyle ki, bu kurultaya damgasını vuran kişinin Eugene Pittard olması tesadüf değildir.¹²

Eugene Pittard, Atatürk dönemi Türk tarihi çalışmalarına antropolojik araştırmalarıyla büyük katkı sağlamış ve dönemin tarih anlayışı üzerinde etkili olmuştur. Özellikle "*Irklar ve Tarih, Tarihe Etmolojik Giriş*" adlı eseri Atatürk tarafından incelenen Pittard, 20-25 Eylül 1937 tarihinde İstanbul'da toplanan İkinci Türk Tarih Kurultayı'na katılmış ve Atatürk'ün isteği ile yabancı katılımcılar adına "*Neolitik Devirde Küçük Asya ile Avrupa Arasında Antropolojik Münasebetler*" konulu bir açılış konuşması yapmıştır.

Aslında Pittard'ın kurultaydaki ilk konuşması söz konusu konferans değildir. Pittard, kurultayın açılış günü yabancı bilim adamları adına da konuşma yapmış ve sözlerine şöyle başlamıştır:

"Bu kongreye iştirak eden ecnebi âlimlerin adına söz söylemi istediler. Bu arzuyu büyük bir memnuiyetle yerine getiriyorum. Acaba ne neden seçtiler? Şüphesiz hiç kimseyi ürkütmeyen ufak bir memlekete mensup olduğum içindir veyahut belki de klasik bir tarihçi olmadığım ve bilhassa öyle sanıyorum –ve- o zaman da bu sebebi sevinçle kabul ediyorum

10 Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 230.10.234.575.18

11 Zafer Toprak, "*Eugene Pittard, Antropoloji ve Türk Tarih Tezi*", *Toplumsal Tarih*, S. 206 (2011), s. 18

12 Toprak, "*Eugene Pittard, Antropoloji ve Türk Tarih Tezi*", s. 24

– ki 36 yıldan beri Türk milletinin -ihtimal birçoklarından ziyade- dostu olduğumdandır.”¹³

Konuşmasında tarih çağlarından bahseden Pittard, Türk tarihine de değinerek; “Bugünkü Türkler, vaktiyle kavimlere birer ad veren tarihin doğuşunda, Eti adını taşıdıkları gibi, birkaç bin yıldan sonra da Selçuk, Osmanlı ve nihayet Türk ismiyle anılmışlardır” ifadelerine yer vermiştir.¹⁴

İsviçreli bilim adamı konuşmasında Türk Tarih Kurumunun işlevinden de söz ederek “Bütün bu noktalar üzerinde bizi aydınlatmak, bütün bu vakıalar hakkındaki bilgimizi arttırmak, bin yıllara asırlar, kavimlerle medeniyet safhaları arasındaki zaruri iltisakları tespit etmek, Türk Tarih Kurumuna düşen vazifedir” demiştir.¹⁵

Atatürk’e ve Türk Tarih Kurumuna teşekkürlerini iletin Profesör Pittard, konuşmasını şu sözlerle tamamlamıştır:

“Kongremiz, âlem nazarında, ilmî, kültürel, insanî bir ittifadın tezahürü olmalı; dünyanın herhangi bir bölgesine mensup olursa olsunlar, bütün insanları bir meslek tesanütü içerisinde birleştirilmelidir. Bu kongreden, umumî tarih için yeni ve mühim malumat elde edileceğinden Türkiye için ise bundan böyle ön safa geçmiş bulunduğu cihetle –hepimizin de menfaatimize uygun olarak o saftan katıyen ayrılmamak lazım geldiği kanaatinin hâsıl olacağından asla şüphemiz yoktur.”¹⁶

Pittard’ın bu kurultayda sunmuş olduğu tebliğin Afet İnan’ın 1932 yılında yapmış olduğu konuşmanın akademik tabana oturmuş şekli olduğunu belirten Toprak, her iki bilim insanının fikirlerinin büyük ölçüde örtüştüğünü, ancak Pittard’ın üslubunun daha akademik olduğunu belirtmiştir.¹⁷

B- Eugene Pittard’ın Ankara Günleri ve Verdiği Konferanslar (21 Mart-6 Nisan 1938)

Eugene Pittard üzerine kendisiyle çağdaş olan Şevket Aziz Kansu’nun bazı araştırmaları bulunmaktadır.¹⁸ Yakın zamanlarda da Zafer Toprak, Pittard üzerine

13 Akşam, 21 Eylül 1937.

14 Akşam, 21 Eylül 1937.

15 Akşam, 21 Eylül 1937.

16 Akşam, 21 Eylül 1937.

17 Toprak, “Eugene Pittard, Antropoloji ve Türk Tarih Tezi”, s. 25.

18 Zafer Toprak, *Darwin’den Dersim’e Cumhuriyet ve Antropoloji*, İstanbul 2012, s. 172.

yazılar yazmış ve onun antropoloji ve etnoloji üzerine yapmış olduğu katkıları gün ışığına çıkarmıştır. Ancak her iki bilim insanı da, Pittard'ın 1938 yılında Ankara'ya gelip seri konferanslar vermesiyle ilgili geniş bir bilgi sunmamıştır. Zafer Toprak, Darwin'den Dersim'e Cumhuriyet ve Antropoloji adlı eserinde, 1938 yılı ziyareti ve konferansları ile ilgili birkaç cümle bilgi vermiştir. Bu çalışma, Pittard'ın Ankara'daki günlerine ve vermiş olduğu beş konferansa ışık tutacak mahiyettedir.

Pittard'ın Ankara ziyareti 21 Mart 1938'de başlamıştır.¹⁹ 20 Mart'ta İstanbul'a gelen Eugene Pittard ve eşi, akşam saatlerde trenle Ankara'ya hareket etmiş ve aynı gün başkente ulaşmıştır.²⁰ Daha önce 1928 yılındaki geniş Anadolu gezisinde Ankara'ya da gelen ve buradaki tarihi mekânları gezme fırsatı bulan Pittard için başkente yaptığı bu ziyaretin, sonraki Türkiye ve Ankara ziyaretlerine kaynaklık teşkil ettiği söylenebilir. Yaklaşık 10 yıl önceki ziyaret gayri resmi bir gezi iken, 1938 yılındaki ziyaret resmi bir davet sonrasında gerçekleşmiştir.

Bu geziyle ilgili olarak, Pittard, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde dersler ve konferanslar vermek amacıyla iki ay süreyle kalması için Ankara'ya davet edilmiş ve bu davetle ilgili olarak da aylık 1000 liradan toplam 2000 lira ve geliş gidiş harcırahı olarak da 1000 lira verilmesi konusunda Bakanlar Kurulu'ndan 21 Mart 1938 tarihinde, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk imzalı bir kararname çıkarılmıştır.²¹ Aslında Pittard ve eşi 15 gün kadar Ankara'da, 12 gün kadar da İstanbul'da kalmıştır. Bundan anlaşıldığı gibi Pittard'ın 1938 yılındaki Türkiye ziyareti yaklaşık bir ay sürmüştür.

Bu ziyaret sırasında E. Pittard için üç düzeyde bir ağırlama ve etkinlik gerçekleştirildiği söylenebilir. Pittard Ankara'da kaldığı yaklaşık 15 gün içerisinde, devlet yöneticileriyle resmi görüşmeler yapmış, akademik bağlamda konferanslar vermiş ve eşiyle birlikte Ankara'ya dair tarihsel ve kültürel mekânları ziyaret etmiştir.

Pittard ve eşinin Ankara'daki ziyaretini bir günlük tarzında işleyecek olursak, işe 22 Mart 1938 tarihiyle başlamak mümkündür. Pittard'ın basına da yansıyan beş konferansının başlığı şu şekilde açıklanmıştır:

“1. İlk insanların tekâmül ettikleri fizik ve biyolojik muhit.

19 *Ulus*, 22 Mart 1938.

20 Utkan Kocatürk, *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Kronolojisi (1918-1938)*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1983, s. 616.

21 Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 030.18.01.02.82.21.17.

2. En eski medeniyetler: ilk ve orta Pleistosen medeniyetleri (Şelleen, Aşölleen, Müsteriyen devirleri).
3. En eski medeniyetler: Üst Pleistosen medeniyetleri (Orinyasiyen, Sabütreen, Magdeleniyen devirleri)
4. İlk beşer ırkları.
5. Prehistorik sanatlar (Mobilye sanatı ve mağaralara ait sanat eserleri). Heykeltraşlık, hakkaklık, resim ve modülaj.²²

Eugene Pittard, Ankara'daki ilk konferansını 22 Mart 1938'de Halkevi'nde vermiştir. "*Beyaz Irkların ve Medeniyetin İlk Tarihi*" konulu konferansta Pittard, ırklardan bahsederken Alpin ırkın aslının Türk olduğunu ifade etmiştir. Prof. Pittard'ın ilgi çeken konferansına, Kültür Bakanı Saffet Arıkan ve Türk Tarih ve Dil Kurumları başkan ve üyeleri ile Maarif Vekâleti erkânı, yüksek mektepler profesörleri ile talebeleri ve kalabalık bir dinleyişi kitlesi katılmıştır.²³

Pittard ikinci konferansını ertesi gün saat 16.00'da yine Halkevi'nde vermiştir. Pittard konferansında özetle şu noktalara değinmiştir: Jeologlar anan tarihini birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü olmak üzere dört kısma ayırdıklarından bahseden konuk Profesör, insanın üçüncü zamanda ortaya çıktığını kesin olduğunu vurgulamış ve ancak üçüncü zamana ait insan kalıntılarının henüz keşfedilmediğini açıklamıştır. Pittard, dördüncü zamanı beşer devri olarak adlandırmış ve jeologların *Pleistosen* dedikleri dönemin, arkeologların yontulmuş taş çağı olan *Paleolitik* devre; jeologların *Holosen* dedikleri safhaya da arkeologların cilâlı taş çağı olan *Neolitik* devre tekabül ettiğini belirtmiştir.²⁴

Pittard konuşmasının aynı bölümünde eski taş devrinin *Paleolitik* Şelleen denilen bir devir ile başladığını ve bunu *Aşöleen* devrinin takip ettiğini öne sürmüş ve *Şelleen* devrinde, sıcak ve nemli bir iklimin bulunduğunu, hayvan ve bitkilerin varlığından bütün bunların anlaşıldığını ortaya koymuştur.²⁵

Eugene Pittard, üçüncü konferansını, 24 Mart'ta yine Halkevi binasında vermiştir. Saat 16.00'da başlayan konferansta Pittard'ın bu konferansında, Kültür Bakanı Saffet Arıkan, Türk Tarih ve Dil kurumları başkan ve üyeleriyle Kültür Bakanlığı erkânı, yüksekokullar profesörleri, öğrenciler ve seçkin bir dinleyici kitlesi hazır bulunmuştur. Yapılan konuşma, Fethi İsfendiyaroğlu tarafından Türkçeye

22 *Ulus*, 22 Mart 1938.

23 *Ulus*, 23 Mart 1938; *Akşam*, 23 Mart 1938.

24 *Ulus*, 24 Mart 1938; *Akşam*, 24 Mart 1938.

25 *Akşam*, 24 Mart 1938.

çevrilmiştir. Konuşmasında *Paleolitik* çağdan bahseden Pittard, *Orinyasien*, *Solutrean* ve *Magdalenien* devirlerinin üst *Paleolitik* çağı temsil ettiklerine vurgu yapmış ve uzun zamanlar *Orinyasien* devrin iyi tarif edilmediğinden bahsetmiştir. Bu periyodun adını küçük bir kaya sığınağından aldığı belirttikten sonra, yontma taş devrinin bir bölümünü oluşturduğunu ifade etmiştir.

Pittard konferansında, *Orinyasien* devrinde insanların uzun boylu olmadığını ve bu insanların kemik ve Ren geyiği boynuzlarını kullandıklarını ve kargı ucu da dâhil pek çok alet yaptıklarını belirtmiştir. Bu devrin insanların heykeltıraşlık ve gravür sanatlarını icat ettiklerini, ancak bu sanatların *Magdalenien* devirdekilere göre çok geri olduklarını söyleyen Pittard, *Solutrean* periyotta ilgili bilgiler sunmuş ve dönemde nadir de olsa meskenlerin bulunduğu ve çakmak taşı yontma tekniğinin en yüksek düzeye ulaştığını ifade etmiştir.

Magdalenien devrin, *Paleolitik* medeniyetinin en üstün ve bu uzun tarih devrinin en yüksek aşaması olduğunu belirten İsviçreli Profesör, bu devrin insanların yeryüzünün ilk hayvan resimlerini yaptıklarını dinleyicilere aktarmıştır.²⁶

Eugene Pittard Ankara'daki dördüncü konferansını 25 Mart'ta vermiştir. Halkevi'ndeki konferansta çağlar arasında insanların fiziksel özelliklerinin büyük farklılıklar gösterdiğini söylemiştir. Avrupa'daki insan ırkının tarih öncesi devrilerdeki durumuna değinen Pittard, kemik yapısındaki gelişim ve beyin durumuna dair açıklamalar yapmıştır.

Pittard'ın dördüncü konferansını verdiği sıralarda, eşi Noel Roje Pittard da Ankara Kız Lisesinde edebiyat üzerine bir söyleşiye katılmıştır. Bu sohbet sırasında Bayan Pittard'a Türk Tarih Kurumu Asbaşkanı Profesör Afet İnan, refakat etmiştir. Afet İnan'ın Cenevre Kız Lisesinde Edebiyat Profesörü olarak takdim ettiği Bayan Pittard, Fransız edebiyatında rol oynamış olan kadın yazarlardan bahsetmiştir.²⁷

Profesör Pittard, Ankara'daki beşinci konferansını, 26 Mart 1938'de Saat 16.00'da vermiştir. Pittard, bu konferansında *Prehistorik* devirlerdeki sanat eserlerinden bahsetmiştir. Avrupa'daki eski çağlardan itibaren sanattaki gelişmeleri ülkeler bazında anlatan Pittard, sözü mağara resimlerine getirerek Fransa ve İspanya'dan örnekler vermiştir.²⁸

²⁶ *Akşam*, 25 Mart 1938.

²⁷ *Akşam*, 26 Mart 1938; *Ulus*, 26 Mart 1938.

²⁸ *Akşam*, 27 Mart 1938.

Pittard, beşinci ve son konferansı sonrasında eşiyile birlikte Ankara Kız Lisesindeki çay ziyafetine katılmıştır. Bayan Pittard izlenimlerini şöyle aktarmıştır:

“Bu Türk gençliği ve Türk kızlarının çok neşeli, canlı, içlerinden doğan nezaket, samimiyet ve sevgilerini pek yakından görmekle çok mütehasşısım. Onlarda, hayat için, büyük bir hüsniyet ve yüksek bir öğrenmek zevki görüyorum. Fazla olarak bunların, bir ders, bir konferans verildiği zaman fevkalade memnun olduklarını ve teşekkür ettiklerini müşahede ediyorum. Bu nezaket garpta yoktur. Genç Türk kızları bu bakımdan çok hassa ve naziktirler.

Diğer taraftan benim etrafımı alan birçok genç Türk kızlarının Fransızca konuşmalarından da ayrıca mütehasşıs oldum. Bu suretle daha yakından anlaşılmış olduk. Ankara’da birçok müesseseler gördüm. Kız Lisesini, İsmet İnönü Enstitüsünü, Yüksek Muallim Mektebini ve Yüksek Ziraat Enstitüsünü gezdim. Buralarda gördüklerim halukulâde şeylerdir. Hatta Yüksek Ziraat Enstitüsünün Veteriner Fakültesi kısmında bir köpeğin ve bir kedinin ameliyatında ve bir kanaryanın tedavisinde bile bulundum. Bütün bunların halukulâde şeyler olduğunu ve Türkiye’nin her sahada ileri gittiğini görmek bana sevinç verdi. İsmet İnönü Enstitüsünde küçük yavrular, kendi elleriyle yaptıkları çiçeklerden bana bir demet armağan verdiler. Bunu hep göğsüme taşıyacağım ve en güzel hatıra olarak saklayacağım. Son söz olarak şunu söyleyeyim:

Bu sabah bir Türk köylü evinin içine girdim. Köylü kadının bana karşı gösterdiği misafirperverliği, nezaketi, hiç unutmayacağım. Anlayamadığım kendi lisaniyla fakat çok iyi anladığım haliyle ve hareketleriyle bu sade ve samimi kadın, tam bir Türk köylüsünü temsil ediyordu.”²⁹

Bayan Pittard’ın Türkiye’nin hem modernleşen yüzü hem de geleneklerine dair olumlu düşüncelerini yansıtan bu demeçten sonra, aynı çay partisine katılan Eugene Pittard da gazetecilere bir demeç vermiştir. Ulus gazetesinin sayfalarında yer alan bu demeçte Pittard Türkiye ile görüşlerini şu sözlerle ortaya koymuştur:

“İnsan kendi etrafında bu kadar neşeli bir hayat görmekle kendisine kuvvet ve hayat vermiş oluyor. Bu genç kızların hayat için çalışmakta ve muvaffak olmakta bulduklarını görüyorum. Bu şen, güler yüzlü ve nazık Türk genç kızları arasında bulunmakla duyduğum bahtiyarlığı tarif edemem.

Benim gibi Türk’ü, Türkiye’yi çok seven bir ecnebinin bu terakki ve inkişaf hamlelerinden duyacağı hazı tahmin edebilirsiniz.

Geçen gün üniversitenin ve yüksekokulların gençleriyle beraberdim. Onların yeni Türkiye için, faal birer misyoner gibi, hazırlanmakta olduklarını görmüştüm. Burada da aynı rol için hazırlanan nazik Türk genç kızlarıyla karşı karşıyayım. Buradaki kızlar, aynı zamanda erkeklerden fazla olarak yarın için ikinci mühim role de hazırlanmaktadır. Bunlar, geçen gün gördüğüm erkek arkadaşlarına, yarınki Türk sosyal hayatında yapacakları yardımdan ve el ele vererek bu vatanda görecekları büyük hizmetlerden başka, çok daha mühim bir ikinci vazife de göreceklardır: İyi aile kuracaklar, iyi ana olacaklardır.

Size son söz olarak şunu söyleyeyim ki erkeklerin değerleri, onları yetiştiren anaların değerleriyle ölçülür.³⁰

Eugene Pittard ve eşi, beşinci konferanstan sonra Ankara ve civarında gezilere katılmış ve ziyaretlerde bulunmuştur. Pittard, 27 Mart günü yanında Afet İnan ile Ankara'nın güneyindeki Gavurkale'ye gitmiştir. Yolda Karaoğlan köyündeki Eti hafriyatına uğramışlar ve tetkik etmişlerdir.

Gavurkale'de güneş mabudunun rölyefleri incelenmiş ve kazılar sonucunda çıkarılan dehliz ve odalar görülmüştür. Ardından Haymana'ya giden konuklar, burada kaplıcaları gezmişler ve Ahlatlıbel'deki kazıları da inceledikten sonra, saat 16.00 civarında Ankara'ya dönmüşlerdir.³¹

28 Mart'tan sonra Pittard ve eşiyle ilgili olarak gazetelerdeki haberler birdenbire kesilmiştir. Programda beş konferans verilmesi öngörülmüşken, Pittard, 5 Nisan'da altıncı konferansını vermiş ve bir gün sonra, 6 Nisan'da Ankara'dan ayrılmıştır. Pittard'ın 18 Nisan'da Türkiye'den ayrılmadan evvel yapmış olduğu açıklamada bu tarihler arasında Afetinan Hanım ile birlikte Adıyaman'a gittikleri ve buradaki tarihi mekânlarda inceleme yaptıkları anlaşılmaktadır.³²

C- Pittard ve Eşi İstanbul'da

Konuk İsviçreli Profesör 6 Nisan 1938'de Ankara'dan İstanbul'a geçmiş,³³ burada da altı konferans vermiştir. Pittard'ın İstanbul'daki altı konferansı 7, 8, 11, 13, 14, 15 Nisan günlerinde İstanbul Üniversitesi'nde gerçekleşmiştir.³⁴ Bu konferanslarda

30 *Ulus*, 27 Mart 1938.

31 *Ulus*, 28 Mart 1938.

32 *Ulus*, 19 Nisan 1938.

33 *Ulus*, 7 Nisan 1938.

34 Gazetelerden çıkan İstanbul'daki konferans ile ilgili habere bakıldığında Pittard'ın İstanbul'daki altı konferansı da Ankara'daki konuşmalarıyla aynı temada gerçekleştirilmiştir.

da Pittard, tarihin eski devirlerindeki Akdeniz havzasından; insan tiplerinden ve Anadolu tarihinden bahsetmiştir. Medeniyetin doğudan yükseldiğine dair görüşünü bu konferansları sırasında da tekrarlamıştır.³⁵

Ankara’da olduğu gibi Pittard’ın eşi için de ayrı bir program uygulanmıştır. Bayan Pittard, 13 Nisan’da İstanbul Kız Lisesini ziyaret etmiş ve burada Fransız edebiyatıyla ilgili bir konuşma yapmıştır.³⁶

Pittard, Ankara ve İstanbul’da 12 konferans verdikten sonra, 18 Nisan’da eşiyile birlikte Cenevre’ye gitmek üzere yola çıkmış ve Türkiye’den ayrılmıştır.³⁷

Eugene Pittard’ın Atatürk’e ve Türkiye’ye olan ilgisi bundan sonraki yıllarda da devam etmiştir. Atatürk’ün ölümünden kısa bir süre yazmış olduğu yazının ilk satırlarında;

“Tarihinin en muzlim bir anında, Türkiye’nin rastlamak şerefine ve saadetine nail olduğu harikulade adama, İstanbul’da ve –biraz inzivaya çekilip dinlenmek amacıyla Yalova’da, kazıklar üzerinde yaptırdığı evde-müteaddit defalar yaklaşmak imtiyazına mazhar oldum. Bazıları gelip geçici denecek kadar kısa, bazıları uzun olan bu telakkilerden ne gibi hatıralar muhafaza ettiğim tahmin olunabilir. Bu satırları yazarken de Atatürk’e son defa rastladığımız gün bizi kavrayan heyecanı tekrar hissediyorum: Çankaya’da idik. Hasta, zayıf düşmüş, tehlikeli surette musap olduğunu belki de hisseden Atatürk, mufarikatımızın yakın olduğunu bildiği için, bize kendi şahsından biraz daha bahsetmek istemişti”

şeklinde ifadelere yer vermiştir.³⁸

Türkiye’nin Atatürk önderliğinde büyük bir değişim ve dönüşüm geçirdiğini belirten Pittard, kendisinin eski Türkiye ile yeni Türkiye arasında bir karşılaştırma yapabilecek durumda olduğunu ifade etmiştir.³⁹ İsviçreli bilim adamı Pittard, 1901-1925 yılları arasında Türkiye’ye birkaç kez geldiğini, 1928 yılındaki ziyareti sırasında İsmet İnönü’nün kendisine; “*On sene sonra avdet ediniz; ne yapmağa kadar olduğumuzu büyük bir afakilikle müşahede edersiniz*” dediğini okuyuculara aktarmıştır.

35 Pittard’ın İstanbul’daki konferansları için bk. *Ulus*, 7-15 Nisan 1938.

36 *Ulus*, 14 Nisan 1938.

37 *Ulus*, 19 Nisan 1938.

38 Eugene Pittard, “Atatürk’ün Hatırasına Tazim”, *Belleten*, III/9 (1939), s. 183.

39 Pittard, “Atatürk’ün Hatırasına Tazim”, s. 184.

Pittard on yıl sonra Türkiye'ye bir kez daha geldiğini belirttikten sonra, gördüklerini şu cümlelerle açıklamıştır:

“1928’de başlıca yoları henüz kâğıt üstünde bulunan veyahut ancak çizilmiş bir şehrin temel hendekleri arasında dolaşıyordu; o zaman Ankara’nın ilerisinde kalenin hâkim olduğu arazi kısmen bir nevi çöl, kısmen de bataklık sahalardan ibaretti; ufkun büyük bir çevresi içinde hiçbir ağaç silueti göze çarpmıyordu; su o kadar büyük bir iktisatla dağıtılıyordu ki, bir iki bahçe tarhının sulanması çok pahaliya mal oluyordu; kiralık evlerdeki mesken (apartman) adedi ihtiyaca kâfi olmaktan uzaktı; hâlbuki 1937’de yepyeni ve en modern bir manzara arz eden bir şehir görmekle hayretlere düştüm. Âdeta sihirlî bir değneğin darbesiyle imiş gibi geniş bir belde yerden çıkmıştı. Muhteşem bulvarlar, anıtların manzarasını uzaklara kadar götürüyordu. Heykeller dört yol ağzlarında yükseliyor, zengin binalar geniş şoselerin boyunca cephelerini sıralıyorlardı; müzeler, hastaneler, bankalar, enstitüler, vekâletler, bir takım saraylar inşa etmişlerdi. Bulvarların üzerinde Paris tarzı mağazalar zengin vitrinlerini arz ediyorlardı. Su bol bol akıyordu, zira cesim Çubuksuyu barajı inşa edilmişti. Malarya mağlup edilmişti, çünkü bütün bataklık arazide drenaj yapılmıştı. Ufukta genç ormanların silüetleri beliriyordu, bunlar iklimi şartları değiştirerek memlekete eski mamuriyetini verecek olan daha derin ormanların dümdarları idi.”⁴⁰

Pittard’ın on yıl sonra geldiği ve yaklaşık olarak 15 gün kadar kaldığı Ankara’ya dair izlenimleri bunlarla sınırlı değildir. Profesör Pittard, Atatürk’e ithafen yazmış olduğu yazıda, Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucusunu merkeze alarak, O’nun yaptıkları üzerinden bir Ankara tasviri yapmıştır. “*Elektrik her yer girmişti. Müsiki konservatuvarı, Baytar okulu ve Tarih, Coğrafya Fakültesi çalışan talebelerle dolu idi. Hülasa, yeni bir şehrin, garbın büyük şehirlerine her hususta benzeyen bir şehrin doğduğunu müşahede etmeksizin Ankara’da on adım atmağa imkân yoktu. 1928’de gazeteler ve ilanlar Arap harfleriyle basılıyordu. 1938’de ise matbaa harflerinin müdahalesini zaruri kılan ne varsa hep Latin harflerini kullanıyordu*” dedikten sonra, İsmet İnönü’nün “*On sene sonra avdet ediniz*” derken doğru bir kehanette bulunduğunu ifade etmiştir.⁴¹

Türkiye’nin başarısını Atatürk’e ve arkadaşlarına bağlayan Pittard, Paris Antropoloji Mecmuasının isteği üzerine yazmış olduğu yazıda, Atatürk’ün üç kaygısından bahsettiğini belirtmiş ve bunları;

“Dil ıslahatı, Türk milletinin en eski menşeyini bilmek ve şefi bulunduğu

40 Pittard, “*Atatürk’ün Hatırasına Tazim*”, s. 184-185.

41 Pittard, “*Atatürk’ün Hatırasına Tazim*”, s. 185

nüfusun ırkî karakterlerinin mümkün olan en sadık imajını tanıtmak arzusudur”

şeklinde ifade etmiştir.⁴²

Yazısında sık sık 1928 yılında Türkiye’ye yaptığı geziye ve 1938’e kadar geçen 10 yıllık sürede yaşanan değişikliğe değinen Pittard, Atatürk’ün 1937 yılındaki Türk Tarih Kurultayı’nı günü gününe takip etmesinden övgüyle söz etmiştir. Profesör Pittard, Türk Tarih Kurumu’nun gelişiminde Atatürk’ün desteğine de vurgu yapmayı ihmal etmemiştir.⁴³

Pittard Atatürk ile ilgili olan yazısını şu ifadelerle bitirmiştir:

“Atatürk, antropolog değildi; preistuvarcı da değildi. Bununla beraber, Onun sayesinde antropolojik ve prehistorik ilimler dikkate şayan terakkiler yapacak vaziyete girdiler. Onun için insanın menşecini araştırmağa ve prehistorik beşeriyetin –ekseriya çok güç olan- gidişini takip etmeğe teşebbüs eden âlimler buldukça; beşer ırklarının fizyonomilerini tespit etmeği ve ikamet şartlarıyla jenealojik münasebetlerinin bilançosunu çıkarmağı kendilerine vazife edinen âlimler buldukça, Atatürk’ün hatırası canlı kalacaktır.

Milletlerin umumi mükâfat tablolarında, hangi devlet reislerine -ve hangi devri ahırsak alalım- böyle edebi defne dalları tevcih edilebilir.”⁴⁴

Yine Pittard, Atatürk’ün ölümünden sonra kaleme aldığı bir yazıda, 1928-1938 yılları arasında Türkiye’de gerçekleştirilen modernleşme hareketlerine değinmiş ve devamında sözü 1938 yılında Ankara’ya yaptığı ziyarete getirerek;

“1938 Nisanında Atatürk ile son kez görüşme onuruna eriştim. Acı çekiyordu. Kötüye giden sağlık durumuna rağmen Saray’da Türkistan halkının nereden geldiğini ve günümüz Anadolu’suna yerleşmek için izledikleri güzergâh konusunda konuştuk. Son görüşmemiz aklıma geldikçe hala heyecanlanıyorum”

42 Pittard, “*Atatürk’ün Hatırasına Tazim*”, 186; Üçüncü etken olan Türk insanının köklerini en iyi şekilde bilme isteği Atatürk’ü ırk sorunsalına yöneltmişti ve bu nedenle de büyük bir antropolojik anket gerçekleştirilmişti. Pittard, Balkanlar’da yaptığı bir dizi anket sonucu Türklerin antropolojik karakteri üzerine çalışmalar yayınlamıştı. Bu ön çalışmalar Atatürk’ün dikkatini çekmişti. Zafer Toprak, “*Atatürk, Eugene Pittard ve Afet Hanım. En Büyük Antropolojik Anket*”, *Toplumsal Tarih*, S. 205 (2011), s. 24

43 Pittard, “*Atatürk’ün Hatırasına Tazim*”, s. 187.

44 Pittard, “*Atatürk’ün Hatırasına Tazim*”, s. 189

diyerek Atatürk'e olan hayranlığını bir kez daha vurgulamıştır.⁴⁵

Atatürk'ün servetini, bir başka deyişle mal varlığını Türk Tarih Kurumuna bırakmasından duyduğunu memnuniyeti de belirtmek ihtiyacı hisseden İsviçreli Profesör;

“Atatürk'ün adı, bilginin ilerlemesine kişisel araştırmaları ve yayınlarıyla katkıda bulunan insanların listesinde yer almasa da, Türkiye'de ölümsüzleşen bu isim, bilimin, birçok disipliniyle özellikle de antropoloji ve prehistorya alanında sonsuz bir minnettarlık duyulması gereken devlet adamlarının arasında yer almaktadır”

sözleriyle bu hayranlığa açıklık getirmiştir.⁴⁶

Atatürk'ün Harf Devrimi ile ilgili bizzat tuttuğu notlarda, heceleme ve telaffuz dair görüşlerinin yanı sıra yine Atatürk tarafından yapılmış eskizlerin yer aldığı notlar, Atatürk tarafından Pittard'a gönderilmiş olması, her iki inan arasındaki yakınlığı gösteren en çarpıcı kanıttır.⁴⁷

Zafer Toprak'a göre Eugene Pittard, 1930'lar Türkiye'sinde bilim dünyasına damgasını vuracak bir şahsiyetti ve Türkiye'de sosyolojiden antropolojiye geçerken eserleriyle ve yapmış olduğu çalışmalarla Atatürk'ü etkileyen bir bilim adamı idi.⁴⁸ Bu bağlamda farklı coğrafyadaki, farklı konumda bulunan iki şahsiyet arasında bir etkileşim ve iletişim vardır. Pittard, Atatürk'ü bilim adamı kişiliğiyle Atatürk de Pittard'ı asker ve devlet adamı yönüyle etkilemiştir.

Sonuç

Türkiye'ye hem tarih hem coğrafya ve hem de kültürel anlamda ilgisi olan Eugene Pittard, resmi ve gayri resmi olarak çeşitli defalar geldiği Türk topraklarının hemen her gelişinde bir başka yönünü keşfetmiştir. Her bir keşif de Pittard'ın Türkiye ve Türklere olan sevgi ve sempatisini arttırmıştır.

Aslında Eugene Pittard ile Türk akademik çevreleri arasındaki ilişki çift taraflı ve hemen herkesi memnun eden alışveriş gibidir. Şöyle ki; Türk tarih tezinin

45 Eugene Pittard, “*Antropolojiden Prehistoryayı Diriltten Bir Devlet Başkanı Kemal Atatürk, Bilim ve Ütopya*, S. 185, Yıl 15, Kasım 2009, s. 54.

46 Eugene Pittard, “*Antropolojiden Prehistoryayı Diriltten Bir Devlet Başkanı Kemal Atatürk*, s. 54.

47 Söz konusu notlar Anadolu Ajansı'nın 7 Temmuz 2007 tarihindeki haberine göre İngiltere'deki Christie's Müzayede Evinde satışa çıkarılmıştı. Toprak, “*Atatürk, Eugene Pittard ve Afet Hanım. En Büyük Antropolojik Anket*”, s. 20-21.

48 Toprak, “*Atatürk, Eugene Pittard ve Afet Hanım. En Büyük Antropolojik Anket*”, s. 21.

gündemde olduğu dönemlerde Türkiye'ye gelen Pittard, başta Atatürk olmak üzere, önde gelen Türk tarihçilerinin tezleriyle uyumlu yaklaşımlarını akademik çevrelerle paylaşmıştır. Daha açık bir deyişle Türk tarih tezini ve özellikle Anadolu'nun tarihi ile ilgili resmi düzlemde öne sürülen görüşleri güçlendiren bilgiler aktarmıştır.

Eugene Pittard'ın Türkiye'ye olan ilgisi, bilim adamı formasyonunu aşan bir nitelik taşımaktadır. Pittard, bir İsviçreli olarak da kendisini Türkiye'ye ve Türkler yakın görmüştür. İsviçre'de iken Türkiye ile İsviçre arasındaki devlet ve toplu düzeyinde ilişkilerin gelişmesi için çaba sarf etmiş ve kültürel çalışmalara öncülük yapmıştır. Pittard, hem bir bilim adamı hem de siyasi bir varlık olarak Türkiye'ye ve Türklere karşı tarihten ve tarihi bilgiden kaynaklanan olumlu bir yaklaşımı olmuştur. Onun Anadolu tarihi üzerindeki derin bilgisi, bu coğrafyada yaşayan insanlara saygı duymasında doğrudan rol oynamıştır.

Akademik bilgisi ve yazdıklarıyla pek çok bilim insanını etkileyen Pittard'ın Türkiye'de en fazla Şevket Aziz Kansu üzerinde etki yaptığını söylemek mümkündür. Şevket Aziz Kansu, Pittard'ın eserlerinin Türkçeye kazandırılmasında doğru rol oynarken, bu bilim insanının ölümü üzerine de adına bir kitap yayınlamak gereği duymuştur.

Kaynaklar

Gazeteler

Akşam.

Ulus.

Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 030.10.131.10.7.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 230.10.234.575.18.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 030.18.01.02.82.21.17.

Kitap ve Makaleler

Kansu, Şevket Aziz, “Eugene Pittard (1867-1962)”, *Belleten*, XXVII/105 (1963), s. 105.

Kocatürk, Utkan, *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Kronolojisi (1918-1938)*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara, 1983.

Münisoğlu, Hasan, *İrk Lekesi*, Heretik Yay., Ankara, 2017.

Pittard, Eugene, *Anadolu*, çev. Reşat Nuri, Hâkimiyeti Millîye Matbaası, Ankara 1934.

Pittard, Eugene, *Neolitik Devirde Küçük Asya ile Avrupa Arasında Antropolojik Münasebetler*, Ankara 1937.

Pittard, Eugene, *Türk Irkı Hakkında*, Ankara 1937.

Pittard, Eugene, “Atatürk’ün Hatırasına Tazim”, *Belleten*, III/ 9 (1939).

Pittard, Eugene, “Antropoloji ve Prehistoryayı Diriltiren Bir Devlet Başkanı Kemal Atatürk”, *Bilim ve Ütopya*, S. 185, Yıl 15, Kasım 2009, s. 54.

Toprak, Zafer, “Atatürk, Eugène Pittard ve Afet Hanım En Büyük Antropolojik Anket”, S. 205, *Toplumsal Tarih*, 2011, s. 20-30.

Toprak, Zafer, “Âdem-Hava’dan Homo-Alpinus’a Eugène Pittard, Antropoloji ve Türk Tarih Tezi”, S. 206, *Toplumsal Tarih*, 2011, s. 16-29.

Toprak, Zafer, *Darwin’den Dersim’e Cumhuriyet ve Antropoloji*, İstanbul 2012.

